

ایران در جنگ جهانی اول

جنگ جهانی اول همزمان با حکومت احمد شاه قاجار بود و دولت مشروطه ایران ضعیف ترین دوران خود را می‌گذراند. جنگ جهانی اول در زمانی آغاز شد که ایران از جوانب گوناگون او ضاعی آشفته، نابسامان، بغرنج و متزلزل داشت. بحران فزاینده اقتصادی، وضعیت ناپایدار سیاسی و مداخلات مهارگسیخته قدرتهای خارجی، ایران را تا آستانه یک دولت ورشکسته و وابسته پیش برده بود.

علیرغم اعلام بی طرفی دولت ایران نیروهای متخاصم از جنوب و شمال وارد ایران شدند. سپاه روسیه تا دروازه‌های تهران پیشروی کرد اما از منقرض کردن سلسله قاجار منصرف شدند. در جنوب مردم محلی در چند نوبت با متجاوزان انگلیسی درگیر شدند که از مهمترین نبردهای جنگ جهانی اول در ایران می‌توان به مقاومت دلبران تنگستان در استان بوشهر و نبرد جهاد در خوزستان اشاره کرد. جمعی از رجال از قم به اصفهان و سپس اراک و بالاخره به کرمانشاه رفتند و عاقبت در آنجا قوای گارد ملی ترتیب دادند و حکومت موقتی دولت ملی به ریاست نظام السلطنه (رضا قلی خان مافی) تشکیل گردید. پس از سقوط بغداد اعضا دولت موقتی دولت ملی و جمع بسیاری از ایرانیان به استانبول رفتند.

در آغاز جنگ جهانی اول قوای روس از دو سو به طرف پایتخت پیش می‌آمد، ترس از روسها و تبلیغات شدید آلمانی‌ها که با توزیع بیدریغ پول همراه بود احساسات مردم را به نفع آلمان و عثمانی برانگیخته و تنفر و نگرانی شدیدی نسبت به روسها و انگلیس‌ها (که بیش از یک قرن با عث بدبختی ایران شده بودند) بوجود آورده بود، حزب دمکرات در تهران فعالیت شدیدی آغاز نمود و تلاش میکرد که ایران را به نفع آلمان و عثمانی وارد جنگ کنند ژاندارمری ایران هم از دولت سرپیچی کرده بر خلاف اصل بی طرفی به نفع آلمانها وارد کار شده بود سر رشته این تحریکات در برلین و در دست تقی زاده بود که با مقامات وزارت خارجه آلمان روابطی به هم رسانیده و سودای جاه طلبی بر سر داشت.

پیش آمدن روسها به سوی پایتخت به همین دلیل بود، روس و انگلیس معتقد که یک کودتای آلمانی در تهران در حال تکوین است و برای جلوگیری از این کودتا به سوی پایتخت پیش می‌آمدند، و قتی قوای روس به ((ینگ امام)) رسید، مستوفی الممالک که به مناسبت احساسات ملی با انگلیسی‌ها و روسها کینه داشت تحت تاثیر دمکرات‌ها واقع شد و تصمیم گرفت که پایتخت را به اصفهان منتقل کند و به جمعی از وکیلان و سایر مردم که به دشمنی با روس و انگلیس متظاهر بودند توصیه کرد که به قم و اصفهان بروند، شایع بود که روسها به تهران می‌آیند و شاه را اسیر. مخالفان را قتل عام میکنند.

دمکرات‌ها که کار را به مراد خود دیدند، دسته دسته روانه قم شدند، کوچندگان جمعیت طرف توجهی بودند، گروهی از آنان به مقاصد سیاسی و جمعی برای پول و معدودی روی احساس وطن خواهی تهران را ترک گفتند. اما تغییر پایتخت عملی نشد، سفیر روس و انگلیس شاه را مطمئن کردند که قصد تجاوز به پایتخت را ندارند جمعی از رجال از قبیل عین الدوله، فرمانفرما و صمصام السلطنه و سیه‌دار تنکابنی نیز برای انصراف شاه کوشیدند ولی کوچندگان از قم به اصفهان و سپس اراک و بالاخره به کرمانشاه رفتند و عاقبت در آنجا قوای گارد ملی ترتیب دادند و حکومت موقتی دولت ملی به ریاست نظام السلطنه (رضا قلی خان مافی) تشکیل گردید. سید محمد طباطبایی هم با دو فرزندش جزو همان کوچندگان بود. پس از سقوط بغداد اعضا دولت موقتی دولت ملی و طباطبایی و جمع بسیاری از ایرانیان به استانبول رفتند.

قحطی در ایران در زمان جنگ جهانی اول و مرگ مردم ایران

محمدقلی مجد در کتاب: قحطی بزرگ و نسل‌کشی در ایران 1917-1919 بر مبنای مدارک معتبر موجود در مرکز اسناد ملّی ایالات متحده آمریکا نارا ثابت می‌کند که نسل‌کشی بزرگی در سده بیستم میلادی در، ایران، در زمان جنگ جهانی اول رخ داده است. محمدقلی مجد نشان میدهد که در طول سالهای 1917-1919 بین هشت تا ده میلیون نفر از جمعیت بیست میلیونی ایران در اثر قحطی یا بیماریهای ناشی از سوءتغذیه از بین رفتند. مجد دولت بریتانیا را عامل و مسبب این نسل‌کشی مهیب میداند و نشان میدهد که استعمار بریتانیا از سیاست نسل‌کشی و کشتار جمعی به عنوان ابزاری برای سلطه بر ایران بهره برد.

در آن زمان بخش مهمی از محصولات کشاورزی ایران صرف تأمین سیورسات ارتش بریتانیا میشد که در نتیجه به کاهش شدید مواد غذایی در داخل ایران انجامید. عجیبتز اینکه ارتش بریتانیا مانع از واردات مواد غذایی از بین‌النهرین و هند و حتی از آمریکا به ایران شد. بر اثر چنین فاجعه عظیمی بود که جامعه ایرانی به شدت فروپاشید و استعمار بریتانیا توانست به سادگی حکومت دست نشانده خود را در قالب کودتای 1299 بر ایران تحمیل کند. مجد چنین نتیجه می‌گیرد: «هیچ تردیدی نیست که انگلیسیها از قحطی و نسل‌کشی به عنوان وسیله‌ای برای سلطه بر ایران استفاده میکردند.